

Žarko Tepavčević

DRUŽINA IN PROSTI ČAS

UVOD

Glede na razmišljanja in raziskave številnih strokovnjakov družbenih znanosti postaja prosti čas eden od osnovnih problemov današnjega časa. Teško bi našli toliko različnih opredelitev, kakor jih prenese fenomen prostega časa.

Kompleksnost problematike prostega časa je posledica delovanja različnih družbenih procesov. Zato je prosti čas strukturiran družbeni pojav in ga je treba proučevati z upoštevanjem vseh socialnih, ekonomskih, političnih, kulturnih in etičnih dejavnikov.

Velik pomen prostega časa za individualni, družinski in družbeni razvoj zahteva, da posameznik, družina in družba poskrbijo za ustvarjanje pogojev ter napredek kulture v preživljanju prostega časa. Hiter družbeni razvoj in v skladu z njim spreminjajoča se miselnost, pa utrjuje sodobne koncepte o prostem času in njegovem kvalitetnem preživljanju.

V vsakdanjem življenju so še vedno prisotne razlike med spoloma v načinu preživljanja prostega časa. Zmanjševanje in odpravljanje teh razlik omogočajo sodobne spremembe v družbi in družini.

Današnji svet postavlja vedno bolj zahtevno nalogo družini, da vzgaja otroka za enakopravnost med spoloma pri preživljanju prostega časa. V družini se namreč uveljavijo osnovne oblike vedenja in dela, kot tudi vrednotenja dejavnosti v prostem času.

Prosti čas je pomemben za skupni interes vse družine in ima velik vpliv na interakcijo ter komunikacijo. Vsekakor predstavlja socialno okolje, kjer je najbolj vidna delitev dela med spoloma in njuna usklajenost pri različnih aktivnostih.

OPREDELITEV PROSTEGA ČASA

Eno najsprejemljivejših definicij prostega časa je dal J. Dumazedier:

Prosti čas je skupek aktivnosti, katerim se posameznik svojevoljno lahko popolnoma predaja, tako da počiva ali se zabava, povečuje nivo svoje informiranosti ali izobrazbe, se prostovoljno družbeno udeležuje ali uresničuje svojo svobodno ustvarjalno sposobnost, potem ko je osvobojen svojih profesionalnih, družinskih in družbenih obveznosti. (Nav. po R. Božović 1975: 47.)

K. Roberts (1988) opredeljuje prosti čas kot hkratnost aktivnosti, ki naj ne bi bile v neposredni povezavi z ekonomsko vlogo, in pozitivnih izkušenj, ki jih doživljamo po končanem delu oziroma po opravljenih obveznostih, ki so nam jih določili drugi.

Mednarodna skupina raziskovalcev pod vodstvom J. Dumazedierja (1960) se je odločila za naslednjo opredelitev:

Prosti čas se sestoji iz številnih dejavnosti, prek katerih posameznik lahko izrazi svojo lastno svobodno voljo – po počitku, zabavi, izpolnjevanju svojega znanja, izboljševanju svojih sposobnosti ali po povečanju svojega prostovoljnega sodelovanja v družbenem življenju –, potem ko je opravil svoje poklicne, družinske in socialne obveznosti.

V zvezi s tem N. Černigoj-Sadar (1991: 14) ugotavlja, da ima definicija prostega časa, utemeljena na »času, ki ostane«, številne pomanjkljivosti, ker »na obeh koncih starostnega kontinuuma izgubi svoj pomen, tako za otroke kot upoko-

jence, ob tem pa tudi ni jasna opredelitev socialnih obveznosti.«

Prosti čas se je pojavljal v vseh obdobjih človeške zgodovine, menjajoč svoj smisel in funkcijo, glede na družbeno razvitost in razredno neenakost je bil v preteklosti privilegij vladajočega razreda, ki je v svojih rokah koncentriral ekonomsko in politično moč. Danes postaja prosti čas vedno bolj produkt znanstvene in tehnične revolucije. »Prosti čas kot množični pojav je produkt industrijske družbe, za katero je značilno ločevanje med delom in bivalnim okoljem, med produkcijo, reprodukcijo in potrošnjo« (N. Černigoj-Sadar 1996b: 197). Prosti čas je rezultat družbenega razvoja, spremenjenega načina produkcije, urejanja in omejevanja delovnega časa. Kot univerzalni družbeni fenomen je del ekonomskega, socialnega, političnega in kulturnega dogajanja v življenju.

Raziskovalci so ugotovili, da le proučevanje zgodovine, predvsem pa analiza družbenih odnosov lahko odkrije funkcijo in pomen prostega časa. Prosti čas kot splošen družbeni pojav ima različne funkcije (socialne, zdravstvene, kulturne, pedagoške idr.).

Različni avtorji funkcije prostega časa različno definirajo. Po J. Dumazedierju (1960) ima prosti čas tri najpomembnejše funkcije:

1. Počitek, ki omogoča premagati utrujenost in napetosti vsakdanjega življenja.
2. Razvedrilo in zabava, ki sta usmerjena na ustvarjanje pogojev, ki naj bi uspešno prekinili vsakdanjo rutino in monotonijo.
3. Razvoj osebnosti, ki je eden od pogojev spontane rasti in afirmacije človekovih ustvarjalnih moči, njegove zavesti.

DRUŽINA IN IZRABLJANJE PROSTEGA ČASA

Vsebina in količina prostega časa sta določeni z vsakokratnim zgodovinskim in socialnim kontekstom. Glede izrabe prostega časa nastopajo razlike v vsakdanjem življenju, ker imajo pripadniki različnih socialnih slojev zelo različne materialne možnosti kakor tudi različne potrebe za realizacijo te pravice, ki je povezana s problemi delitve dela in s prevladujočimi družbenimi in osebnimi vrednotami. Znano je, da je od značilnosti relacije delo-prosti čas odvisen pomen, ki ga imata ti dve področji za posameznika, družino

in družbo.

Ženska je bila skozi vso zgodovino razrednih družb pretežno v inferiornem položaju tako v javni kot v zasebni (družinski) sferi. Zato je pri obravnavi prostega časa s tega vidika zelo pomemben proces emancipacije ženske na vseh področjih družbenega in individualnega življenja.

Današnji svet postavlja vedno bolj zahtevno nalogo družini, da vzgaja otroka tudi za enakopravnost med spoloma pri preživljanju prostega časa. V družini se namreč uveljavijo osnovne oblike vedenja in dela, kot tudi vrednotenja dejavnosti v prostem času. »Od otroštva naprej je prosti čas povezan z osnovnimi vlogami in identiteto - v samorazvijanju igre, pridobivanju socialnih veščin in lastnih konceptov sposobnosti ter v začenjanju in graditvi primarnih odnosov« (Kelly 1985: 124).

Tradicionalno-patriarhalni tip družine je pod pritiskom zunanjih sprememb začel razpadati. V takem tipu družine so družinske vloge vseh članov jasne in vnaprej znane. Žena je zaprta v družinski krog in to se odraža tudi na njenem prostem času. Čeprav je doma, prostega časa skorajda nima ali pa ga združuje z gospodinjstvom. Po drugi strani pa se lahko mož kot zastopnik družine v odnosu do družbe umakne pred družinskimi obveznostmi in si na ta način zagotovi več prostega časa z več možnostmi svobodne izbire in ga zato bolje izkoristi. Preživlja ga v družbi s prijatelji, po lokalih, športnih igriščih, klubih ali kakšnih drugih interesnih dejavnostih, ki se odvijajo pretežno zunaj doma, posebej pa je to izrazito v primeru nezadovoljstva s partnerico in z družino. Tako lahko pride do dezintegracije družine, katere posledica je razveza zakonske zveze oziroma razpad zunajzakonske skupnosti.

Zaposlovanje žensk je prispevalo k začetku odpravljanja tradicionalne delitve vlog med moškim in žensko. Tako se je začela podirati patriarhalna struktura odnosov med spoloma. Postopno razpadanje patriarhalne družine je moškemu odvzelo privilegij gospodarja, ki štiti družino navzven in odloča o vsem navznoter. Tudi nanj je padel določen del bremena iz gospodinjstva in vzgoje otrok, ki je bil prej izključno ženska skrb.

Bolj pravična razdelitev gospodinjstvenega dela ni v tem, da bi ženske prevalele vse »breme« gospodinjstva na moška pleča, temveč v tem, da bi si celotno skupno delo bolj pametno razdelila. In obratno to pomeni, da bi bila moški in ženska, ki imata otroke, bolj izenačena tudi

v smislu zaposlitve. (Bergstrand *et al.* 1996: 150–151.)

Raziskovalci so ugotovili, da imajo ženske tudi omejen dostop do materialnih sredstev za prosti čas. Tako žene porabijo manj denarja za prosti čas kot njihovi mošje. To je posebej izrazito pri družinah z nižjimi dohodki. Pomanjkanje denarja se najbolj pozna pri prostem času. Če ženska nima lastnega dohodka, tudi njen prosti čas nima primerne veljave, zato je v deprivilegiranim položaju v odnosu do moškega.

Razmerje med prostim časom ženske in moškega v sodobni družbi je povezano s številnimi ekonomskimi, političnimi in socialnimi spremembami. Dokaz, da poteka proces zmanjševanja razlik med spoloma na področju prostega časa, potrjujejo procesi vzpostavljanja enakih možnosti za oba spola in ustvarjanja nove kulture odnosov med moškimi in žensko na področju dela in družine. Pozitivne spremembe zadevajo naslednje vidike:

- odpravljanje patriarhalnosti, seksizma in diskriminacije med spoloma,
- vzpostavitev norm za pravno varstvo žensk,
- zaposlovanje in izobraževanje žensk,
- spremembe v družini in gospodarstvu,
- povečan družbeni in individualni standard,
- urbanizacija prostora in življenja itn.

Prosti čas je lahko priložnost za avtonomno delovanje in neodvisnost. Torej prosti čas omogoča posamezniku, da uveljavi svobodo, samostojnost in identiteto.

Če govorimo o nogometni tekmi ali večernem tečaju, je to sprejemljiv razlog za zakonca ali otroka, da gre po svoje. Tako prosti čas opravičuje neodvisnost od družine. To je hkrati prostor, ki razvija nedružinske identitete, ki dopolnjujejo družinske. (Kelly 1985: 137.)

Tipično »moških« ali »ženskih« prostočasnih aktivnosti je danes malo. Obstajajo pa še vedno ovire (tradicija, predsodki), ki ohranjajo diferenciacijo spolov tudi na področju prostega časa. Razlike so ohranjene le na tistih področjih, kjer je bil vpliv tradicije močnejši. Spremembe v družbi in družini (odpravljanje neenakopravnosti med moškimi in žensko) posredno vplivajo na zmanjševanje razlik med spoloma v izrabi prostega časa.

Prizadevanje žensk in tudi v zadnjem času nekaterih moških (npr. na Švedskem) za odpravo

tradicionalnosti in stereotipnega načina preživljanja prostega časa je povezano z emancipacijo ženske na področju gospodinjstva, vzgoje otrok, dela, izobraževanja, poklicne usposobljenosti ter politične in kulturne angažiranosti. »Domača opravila in skrb za otroke so vendarle nekaj takšnega, kar bi si morala moški in ženska deliti... Dom nikakor ni nevtravno prizorišče, je preizkusna steza za preizkušanje novih moških in ženskih vlog« (Bergstrand *et al.* 1996: 160).

Osnovni element prostega časa je osebna svoboda, ki se zaradi tega kosa z večino obveznosti in vlog moškega in ženske v družbi in družini. N. Černigoj-Sadar (1991) meni, da lahko odnos med družino in prostim časom obravnavamo z dveh vidikov:

- Prosti čas lahko pojmujejo kot vir, ki pripomore k stabilnosti in bogastvu družinskih odnosov oziroma kot vir, ki je nujen za razvojne možnosti. Torej prosti čas pomembno prispeva k centralni investiciji življenja, ki je družina.

- Drugi pristop pa obravnava družino kot vir za prosti čas. Družina daje socialni kontekst za večino prostega časa. S tega vidika je prosti čas nujen prostor za svobodo, ekspresivnost in razvoj osebnosti.

Prosti čas je pomemben za skupni interes vse družine. Odrasli in mladoletni člani družine se združijo in poenotijo mnenja pri odločanju in planiranju (npr. potovanja in počitnice, izlete v naravo ipd.). Prosti čas daje kvaliteto starševstvu in je socialni prostor starševstva in družinskih odnosov. V zvezi s tem J. R. Kelly (1985: 137) navaja:

Družinsko življenje, ki bi bilo sestavljeno iz obveznosti in urnikov, bi bilo brez prostega časa in spontanosti prikrajšano za veselje in odprtost, ki razbijata rutino in monotonost in dajeta čustveno bogastvo. Prosti čas je priložnost, da poskusimo razvijati nove aspekte družinskih odnosov. Medtem ko obstajajo vrednosti v rutinskem deljenju obveznosti, celo pri pomivanju posode, je prosti čas kontekst nepričakovanega in novega. Prav v prostem času bomo najpogosteje razbili rutino in odkrili nekaj novega v odnosih.

Aktivnosti, v katerih sodeluje vsa družina, v večji meri pripomorejo k izboljšanju medsebojnih odnosov kot pa aktivnosti, v katerih sodelujejo posamezni člani. D. Orthner (1976) razlikuje aktivnosti, v katerih zakonca participirata skupaj,

in vzporedne aktivnosti, v času katerih sta oba skupaj, vendar z malo interakcije. Pri tem ugotavlja, da imajo aktivnosti, ki jih zakonca izbereta za področje skupnega delovanja, za cilj poglobiti sheme in obrazce komunikacije ter ostale oblike skupnega delovanja v zakonski zvezi.

J. R. Kelly (1985: 138) opisuje tri različne oblike družinskega prostega časa:

- Neformalni prosti čas se najpogosteje odvija doma. Nekatere aktivnosti zahtevajo interakcijo, nekatere jo dovoljujejo in nekatere jo blokirajo.

- Planirani dogodki so točno določeni vrhovi družinske interakcije. Pri nekaterih družinah postane mati čuvaj socialnega urnika in arbiter v konfliktih. Žongliranje z vsemi prioriteta, urniki, spremembami, izgubami in nepredvidljivimi situacijami je lahko zahtevna in kompleksna naloga v družini z odraščajočimi otroci.

- Počitnice bolj ali manj vključujejo tudi potovanje, ki ima lahko več dimenzij. Ne samo, da se tukaj najdejo anticipacija, spominjanje in izkušnja kot taka, družinsko potovanje je nekaj več. Nekateri starši so poročali, da samo sedenje v avtu, brez kakršnih koli motečih dolžnosti ali vmešavanj, omogoča enkratno priložnost za komunikacijo, še posebej s starejšimi otroci.

J. R. Kelly (1987: 111–112, 159–161) omenja te vidike prostega časa, ki so pomembni za kvaliteto odnosov v družini in razvoj osebne identitete:

- prosti čas je vzajemni interes družine, fokus interakcije in komunikacije,

- prosti čas razširja prostor za starševstvo,

- prosti čas je priložnost za preizkus in razvoj novih družinskih odnosov,

- prosti čas je lahko priložnost za avtonomijo in neodvisnost, omogoča legitimno neodvisnost od družine,

- pričakovanje vzajemne podpore v družini je odvisno od prostovoljnih odločitev in tudi od izpolnjevanja socialnih pričakovanj in legalnih zahtev,

- večina ljudi je najraje v družbi s tistimi, ki jih pozna in jim zaupa.

Družinsko življenje je zelo prepleteno s prostim časom. Splošno je znano, da tisti, ki imajo več časa, denarja, mobilnosti, izobrazbe in prijateljskih vezi, sodelujejo v večjem številu aktivnosti v prostem času.

Partnerstvo v prostem času je glavni element zakonskega in družinskega življenja.

»Spremenjena vloga ženske daje tudi možnost, da prosti čas ne bo več, v takšnem obsegu kot

je bil do sedaj, opredeljen s spolom« (N. Černigoj-Sadar 1991: 98). B. Westerberg (Bergstrand *et al.* 1996: 150) pa poudarja, »da bi moški morali v večji meri 'deliti breme', ali z drugimi besedami, da bi morali deliti odgovornosti pri skrbi za dom in za otroke. To naj bi bil predpogoj za enakopravnost v službi in na drugih družbenih področjih.« Moški, ki sodelujejo pri vzgoji otrok in domačih opravilih, utrjujejo partnersko in družinsko skupnost in se redkeje razvežejo (ločijo) kot tisti, ki se teh nalog otepajo.

Prosti čas je v načinu življenja družine marsikaj spremenil. Vsak družinski član, ne glede na spol ali starost, ima pravico svobodno odločati o svojem prostem času. Ker lahko sestavljajo družinsko skupnost člani zelo različnih starosti, se njihov prosti čas tako po obliki kot po vsebini zelo razlikuje. Pričakovati je, da bodo imele ženske na splošno manj prostega časa zaradi obveznosti do otrok, kajti število samohranilk z majhnimi dohodki se drastično povečuje.

Vedno večje število žensk, ki se same ukvarjajo z varstvom, vzgojo in oskrbo otrok, je prikrajšano za preživljanje prostega časa (nimajo dovolj ne časa ne denarnih sredstev).

Sodelovanje moških v družinskem življenju se je v zadnjih nekaj desetletjih povečalo. Empirični podatki nekaterih raziskovalcev, npr. N. Černigoj-Sadar (1991), kažejo, da je to sodelovanje najbolj izraženo pri negi in vzgoji otrok. Ta trend, ki se je pojavil v Sloveniji v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja predvsem pri mladi generaciji staršev, je v začetku osemdesetih let uveljavljen že v približno eni tretjini. Vsekakor pa se vsebina aktivnosti in čas porabljen za to aktivnost med spoloma še vedno razlikuje.

KVALITETA PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA

Kvaliteta preživljanja prostega časa neposredno vpliva na kvaliteto življenja družine. Seveda pa vpliva na preživljanje prostega časa cela vrsta objektivnih in subjektivnih okoliščin. Morda je ena najpomembnejših zdravstveno stanje članov družine.

Pogoji za zdravje in zdravo življenje so občutek varnosti (neogroženost življenja), imeti pomembne vloge in funkcije v družbi, primerno izobrazbo, dostojen dom in ustrezne zasluge za zadovoljevanje osnovnih potreb. »Nizek nivo

življenja, materialna negotovost in pomanjkanje izobrazbe, ovirajo aktivno participacijo v domeni prostega časa in so resna ovira za uresničevanje demokracije samega prostega časa« (Božović 1975: 167).

Pri preživljanju prostega časa družine so pomembne okoliščine, ki vplivajo na kvaliteto življenja. Naj poleg zdravstvenega stanja omenimo samo nekatere sklope teh vplivov: demografske značilnosti, stanovanjske razmere, finančno stanje, zaposlitev idr. N. Černigoj-Sadar (1996a) glede kvalitete življenja družin v Sloveniji v svoji raziskavi ugotavlja, da je osebni dohodek na osebo v povprečju nizek. Tako družinam zmanjka denarja za zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb, kar vpliva na način in kvaliteto preživljanja prostega časa.

Kadar govorimo o preživljanju prostega časa, ne smemo pozabiti na vpliv življenjskih razmer. Če se izboljšajo življenjske razmere, se tudi kvalitativno spreminja prosti čas, ki v povratni smeri pomembno vpliva na zdravje in kakovost življenja vsakega posameznika, družine in družbe.

Partnerski oz. družinski odnosi, ki omogočajo vsem članom družine svobodo pri individualnem preživljanju prostega časa in obenem tudi dovolj povezovanja skupnih interesov vseh članov, so močan integracijski faktor v življenju družine. V primerih, ko posamezen partner oz. družinski član izrablja prosti čas na škodo drugega partnerja oz. drugih članov družine, pa to vedenje deluje dezintegracijsko in pogosto rezultira v popolnem razpadu družine in zakonske oziroma zunajzakonske skupnosti.

SKLEP

Vse spremembe v sodobni družbi, ki se nanašajo na spremembe v zakonski zvezi oziroma zunajzakonski skupnosti in družini, imajo namen, da dvignejo kvaliteto partnerskega in družinskega življenja. Indikator kvalitete partnerskega oziroma družinskega življenja pa je način preživljanja prostega časa. V vsakdanjem življenju so še vedno prisotne razlike med spoloma v načinu preživljanja prostega časa. To je posledica neenakomerne porazdelitve dela med partnerjema oziroma med člani v družini. Zmanjševanje in odpravljjanje teh razlik omogočajo sodobne spremembe v družbi in družini. Prosti čas je pomemben za skupni interes vse družine in ima velik vpliv na interakcijo

ter komunikacijo. Vsekakor gre za socialno okolje, kjer je najbolj vidna (hierarhična) delitev dela med spoloma in njuna neenaka udeležba pri različnih aktivnostih.

Prosti čas ponuja priložnosti za ublažitev konfliktnih situacij, ki vodijo v krizo ali celo razbitje družinske skupnosti. Skupno preživljanje prostega časa omogoča partnerjema in njunim družinskim članom bogatejšo partnersko in družinsko življenje in delo, pri čemer je zelo pomemben element to, da ga tako skupaj načrtujejo kot tudi preživijo. Tako se lahko starši bolj posvetijo drug drugemu, svojim otrokom, vzgojnim vprašanjem in odnosom v družini.

Prosti čas je področje, polno različnih možnosti za počitek in razvoj ustvarjalnih sposobnosti, moralnih kvalitet, vzpostavljanja enakopravnosti med moškim in žensko ter iskrenih in bolj pravičnih odnosov tudi med generacijami.

V preteklosti so bila vsa prizadevanja v glavnem usmerjena na kvantitativno povečanje prostega časa. Danes pa je osnovni problem vprašanje, kako zagotoviti kvalitetno, vsebinsko polno preživljanje prostega časa za moške in ženske vseh starosti, slojev in razredov.

Ob opazovanju dejavnosti prostega časa, tako v širši družbeni skupnosti kot v družini, je bistveno ne le, koliko ima posameznik prostega časa, temveč zlasti, kaj pri tem doživlja, kaj mu pomeni dejavnost v tistem trenutku, v čem je njegovo samopotrjevanje, zadovoljstvo, celoten spekter akcij in ugodja.

Oblikovati je treba kulturo prostega časa. Temelje taki kulturi dajejo okoliščine, v katerih se človek socializira. Vsekakor moramo več pozornosti posvetiti organiziranemu prostemu času v družini, ga obogatiti s kulturnimi vsebinami in vrednotami.

Možnosti za preživljanje prostega časa, njegov obseg in njegova vsebina so odvisni od družbenopolitičnih, ekonomskih, socialnih, kulturnih dejavnikov, npr. od razvoja gospodarstva, načina družbene ureditve, kulture, materialnega bogastva (družbe, družine, posameznika) itn.

Razlike med spoloma pri preživljanju prostega časa še vedno obstajajo in so kljub nenehnim prizadevanjem premiki v smeri pozitivnih sprememb dokaj počasni.

Proces transformacije družbene zavesti od nekdanjih tradicionalnih miselnih vzorcev in vsebin do sprejetja sodobnih na enakopravnosti med spoloma temelječih konceptov je dolgotrajen.

Zaradi tega se razlike med spoloma, tako na področjih vseh segmentov družbe kot tudi prostega časa, relativno počasi zmanjšujejo in odpravljajo.

Obstoj razlik med spoloma pri načinu preživljanja prostega časa je odvisen od cele vrste družbenih dejavnikov. Ti dejavniki so hkrati vzrok za obstoj razlik kot tudi vzrok za njihovo zmanjševanje. Proces zmanjševanja teh razlik je zato povezan s spreminjanjem na področju vzgoje in izobraževanja (nediferencirana vzgoja po spolu tako v družini kot v šoli; enakopravno spolno neselektivno stimuliranje izobraževanja), v politiki zaposlovanja in nagrajevanja pri delu. Naštete spremembe vplivajo najbolj na spreminjanje družbene in družinske vloge žensk. Z omenjenimi pozitivnimi socialnimi, ekonomskimi in političnimi spremembami, bi se družbeni ter družinski status ženske izboljšal.

Prizadevanja žensk (tudi nekaterih moških npr. na Švedskem) za vzpostavitev enakopravnih odnosov med spoloma na vseh področjih družbenega življenja prispevajo k zmanjševanju razlik med moškim in žensko tudi v načinu preživljanja prostega časa. K temu procesu bistveno prispe-

vajo tudi procesi demokratizacije družine in odnosov v njej. To pa je najboljša pot, da se pospeši uveljavitev žensk kot enakopravnega subjekta, tako v družini in v vseh sferah družbe kot tudi v načinu preživljanja prostega časa. Kljub temu pa raziskovalci predvidevajo, da bodo imele ženske v prihodnosti na splošno manj prostega časa zaradi obveznosti do otrok, kajti število samohranilk z majhnimi otroki se bo povečalo.

Sodelovanje moških v družinskem življenju se je v zadnjih desetletjih povečalo. Mlajše generacije staršev pogosteje delijo skrb za nego in vzgojo otrok ter gospodinjska dela. Sodelovanje moških pri vzgoji otrok in domačih opravilih naj bi bil pogoj za enakopravnost na vseh drugih področjih vsakdanjega življenja.

Naj torej poudarimo, ko obravnavamo preživljanje prostega časa, da pri tem ne smemo pozabiti na vpliv življenjskih razmer. Če se izboljšajo življenjske razmere, se tudi kvalitativno spreminja prosti čas, ki v povratni smeri pomembno vpliva na zdravje in kakovost življenja vsakega posameznika, družine in družbe.

LITERATURA

- G. BERGSTRAND *et al.* (1996), *Prostori moškosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- R. BOŽOVIĆ (1975), *Iskušnja slobodnog vremena*. Beograd: Mala edicija ideja.
- N. ČERNIGOJ SADAR (1991), *Moški in ženske v prostem času*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- (1996a), *Kvaliteta življenja družin*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (raziskava).
- (1996b), *Prosti čas. V: Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- J. DUMAZEDIER (1967), *Towards a Society of Leisure*. New York: The Free Press.
- J. R. KELLY (1985), *Leisure Identities and Interactions*. London: Allen and Unwin.
- (1987), *Freedom to Be: A new sociology of leisure*. New York: Macmillan Publishing Company.
- D. ORTHNER (1976), Patterns of leisure and merital interaction. *J. of Leisure Research*, 8.
- K. ROBERTS (1988), Leisure Theory: Defending the roots and cultivating the new branches. *USA Conference: Leisure, Labour and Lifestyles*. Brighton.